

ДАТИВ У ГОВОРИМА МЕТОХИЈСКО-КОСОВСКО-СЕВЕРНОШАРПЛАНИНСКОГ АРЕАЛА²

У ареалу који чине говори призренско-јужноморавског типа у јужној Метохији, јужном и централном Косову и северношарпланинском сирињском говору, затим у три северношарпланинска говора, која су претрпела знатнији утицај оближњих македонских говора, флексивни датив није анализан у значењима намене и посесије. У значењу правца, управљености, флексивни датив замењен је аналитичким конструкцијама у северношарпланинским говорима, док су примери типа *Идем как Урошеву*, трчале смо *как Топлуве* потврђени као факултативни у говорима призренско-јужноморавског типа. Флексивни датив овога значења потврђен је већим бројем примера у косовским говорима, док је у јужнометохијском делу присутан само у подримском говору. Опстанак флексије датива намене и посесије објашњава се тиме да је једини носилац граматичког значења оваквог датива граматички наставак, док је у предлошко-падежним конструкцијама носилац значења предлог.

Облицима датива оба броја говори призренско-јужноморавског типа сродни су косовско-ресавским (*сину, јарету, жене; овема синовима, јарићама, старема женама*).

У северношарпланинском горанском и подгоранском говору у једнини именица *-а* деклинационог обрасца уопштен је наставак *-и*, у сретчком говору наставак *-е*. У дативу множине у горанском и сретчком говору није потврђен новији наставак *-ма*, па је *љуђам, женам / женем*, док су у подгоранском говору потврђена оба множинска наставка (*женам / женама, синовам / синовима*).

Кључне речи: датив намене и посесије, датив правца, призренско-јужноморавски, северношарпланински

Увод

1. Судбина датива је једно од централних питања у разматрању балканистичког реструктурирања деклинације у говорима балканословенског ареала. Овакво интересовање није неочекивано, пошто је беспредлошки датив последњи подлегао анализацији у словенским балканским идиомима

¹ radivoje.mladenovic@gmail.com

² Рад је настао у оквиру пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије „Дијалектолошка истраживања српског језичког простора” (број 178020).

који су претрпели потпуну анализацију³. Разлог за повећану отпорност датива пред налетом анализације, свакако, треба тражити у чињеници да је флективна морфема једини носилац граматичког значења беспредлошког датива, а да развијање специјализованог предлога дативског значења у конструкцији *на* + ОП подразумева више етапа у замени флексије аналитичким конструкцијама.

1.1. Област која је предмет интересовања у раду обухвата северни део Шар-планине, део Метохијске (јужна Метохија) и део Косовске котлине (јужно и централно Косово). У метохијском и косовском делу, затим и северношарпланинској жупи Сиринић оформљени су говори призренско-јужноморавског типа, који низом особености – пре свега најбоље очуваном флексијом у оквиру призренско-тимочке дијалекатске области, али и низом иновација у косовско-ресавском духу, представљају посебан поддијалекат призренско-јужноморавског дијалекта⁴. У корутини југозападног дела Шар-планине формиран је горански говор, који већином особина припада периферним западномакедонским говорима са инфилтрацијом српских црта [Младеновић 2001: 519–536]. У централном делу Северношарпланинске области настао је сретечки говор, у основи призренско-јужноморавски са низом – пре свега – морфолошких македонизама [Младеновић 2004: 213, 2005: 67–69]

На ободу јужне Метохије, у подбрђу Шар-планине формиран је мешавински подгорански говор, настао мешавином јужнометохијског српског адстрата и горанског супстрата [Младеновић 2005: 70–79].

1.2. После прогона српског (словенског) становништва из матичних области 1999. године, славофоно становништво знатно је проређено у Гори, Средској и Подгори. У Метохијској и Косовској котлини број Срба је сведен на мали број у енклавама, у којима се српско становништво и даље смањује. Већи број Срба опстао је у Сиринићкој жупи.

Измештени из матичних области, говори који су предмет истраживања у овом раду убрзано се разграђују.

---

³ На већу отпорност флективног датива као падежа посесора на анализацију упућује чињеница да је аналитизам у бугарском језику најкасније захватио управо датив овога значења [Асенова 2002: 79]. Нешто слично догађа се у румунском, албанском и грчком језику, пошто је и у овим језицима датив намене и посесије најотпорнији на продор аналитизма [Исто: 76–86]. Стање у делу северномакедонских говора, са slabим траговима беспредлошког флективног датива намене и посесије [Видоески 1954: 214–215], потврђују наведену законитост.

⁴ Више о овоме в. у Младеновић 2004, 2013: 405–413, 2013 а: 383–402.

Разматрање грађе

2. Датив једнине именица

2.1. Ареал који је предмет проучавања у овом прилогу – са једне стране – карактерише изразита дијалекатска раздробљеност, па и присуство говора чија је генетска удаљеност у неким деловима језичке структуре велика, док – са друге стране – сви идиоми у потпуности чувају флексивни датив намене и посесије. Осим северно и северозападно од метохијско-косовско-северношарпланинског ареала, тј. у области косовско-ресавске зоне, у свим осталим оближњим говорима, флексивни датив практично је замењен аналитичком конструкцијом *на* + ОП. Ретко присуство факултативних флексивних форми у северномакедонским говорима [Видоески 1954: 214–215], не утиче на општи закључак о аналитизацији дативске форме у овом делу балканословенског ареала.

Предлошко-падежне конструкције са значењем правца, управљености, међутим, у неким говорима доживеле су потпуну аналитизацију, у некима напоредне су конструкције са очуваним дативским наставком и аналитичке предлошко-падежне конструкције.

У прилогу се, пре свега, разматрају флексивна морфолошка средства, посебно у Дмн., пошто се у овом облику уочава знатно шаренило са мешањем наставака и тенденцијом формирања нових наставака.

2.1.1. У Дј. им. м. р. на -*ø*, затим свих именица с. р. стабилан је наставак -*у*.

Примере в. у Павловић 1939: 161, Павловић 1970: 72, Стевановић 1950: 106, Реметић 1996: 451; Младеновић 2001: 279–280, 2013: 141–141; Милорадовић–Станковић 2010: 161–162.

2.1.2. У Дјд. именице -*а* деклинационог обрасца у највећем делу области уопштен је наставак -*е*, који захвата све говоре призренско-јужноморавског типа и сретечки говор, а слаби трагови овога наставака јављају се и у нижим насељима горанског говора [Стевановић 1950: 106, Павловић 1970: 72, Реметић 1996: 451, 460–461; Младеновић 2001: 297, 2004: 226–227, 2010: 277–284, 304–307; Милорадовић–Станковић 2010: 159–174; Павловић 1939: 165]. Наставак -*и* обележје је горанског и подгоранског говора [Младеновић 2001: 279–289, 2005: 75].

Присуство једног или другог дативског наставака објашњава се ареалним принципом. Уопштавањем -*е* говори призренско-јужноморавског типа представљају целину са косовско-ресавским, са којима су у контакту у северном и северозападном делу Метохијске и Косовске котлине. Наставком -*и* горански и подгорански говор наслањају се на северозападно македонске залеђе, пре свега на тетовски говор⁵.

⁵ Више о овоме и литературу о овом питању в. у Младеновић 2001: 297.

2.1.3. Чињеница да се Лјд. у говорима призренско-јужноморавског типа по правилу среће у предлошко-падежним конструкцијама, очекивано је да је подложен знатној аналитизацији⁶. Уколико опстаје флективни наставак, Лјд. је по правилу синкретичан са Дјд.

Грађа потврђује да је флексија најотпорнија од именица *-а* деклинационог обрасца, док је аналитизација највише узнапредовала од именица *с. р.*

2.2. Датив јединине придевских речи

2.2.1. У Дјд. придева и придевских заменица у говорима анализираног ареала уочавају се варијације, које су већим делом условљене припадношћу говорима призренско-јужноморавског односно северношарпланинског типа. У оквиру говора призренско-јужноморавског типа нема потпуног јединства, пошто се срећу разлике у делу иновација у говорима Метохијске односно Косовске котлине.

2.2.2. У Дјд. *м. р.* и *с. р.* заменичких и придевских речи, косовски говори разликују се од јужнометохијских и северношарпланинских по томе што је – поред чувања наслеђеног наставка *-ому / -ему*⁷, у делу примера потврђен и новији наставак *-оме*. Пошто су слаби трагови наставка *-оме* потврђени и у најсевернијим насељима Подрима, граничним са севернометохијским говорима [Младеновић 2010: 267], очигледно је да је наставак *-оме* стигао из севернијег дела Метохијске и Косовске котлине⁸. Малобројне потврде типа */овом старом човџу/ упућују* на новији нанос из стандардног језика.

2.2.3. У заменичко-придевској парадигми уочава се тенденција ка стабилизацији партикуле *-зи* као обележја Дјд. *ж. р.*⁹ Док је у говорима призренско-јужноморавског типа уопштавање форманта *-ејзи* поодмакло, посебно у јужнометохијском и сиринићком делу, у говорима северношарпланинског типа уочавају се различити процеси, са доминацијом наставка тврде промене *-ојзи / -ој*, али и јављањем наставка *-ејзи* у промени неких скупина заменица у сретечком говору. Груписање говора према типолошкој припадности (призренско-јужноморавски : северношарпланински) огледа

---

⁶ Више о односу флексије и аналитизације у Лјд. у говорима анализираног ареала в. у Младеновић 2013: 144.

⁷ Уп. са оваквом стабилношћу старијег наставка у говорима југоисточног дела српског језика [Белић 1905: 288–289].

⁸ Примере в. у Младеновић 2010: 270–274, 2013: 265–267.

⁹ Детаљније о овоме и примере в. у Павловић 1939: 176, Стевановић 1950: 140, Младеновић 2001: 342, 352 итд., 2010: 277–284, 2013: 270–272.

се и у именичком наставку у Дјд. заменичко-придевске промене: у призренско-јужноморавским говорима јавља се наставак *-е* (да да́деш *наше* сна́вѐ), у горанском и подгоранском говору остварен је продор именичког наставка *-и* (да́ди *наши* сна́ви), што је корелативно са наставком Дјд. именица. Сретечки говор остао је изван продора именичког наставка у Дјд. заменичко-придевске парадигме, вероватно због уопштања наставка *-е* у Дјд. именица *-а* деklinационог обрасца и уопштавања наставка *-ојзи* / *-ој* у Дјд. ж. р. заменичко-придевске деklinације.

Дјд. типа *ва́шеј*, као конкурент мале снаге, потврђен је само у сиринићком и јужнометохијском подгорском говору.

Продор именичког наставка *-е* у Дјд. ж. р. веће је снаге у косовским него у јужнометохијским говорима.

Стабилисање дативског наставка с елементом *-е* (*-ејзи* / *-еј* / *-е*) довршено је у јужнометохијском и сиринићком делу, док се у косовским говори-ма, поред основног форманта *-ејзи* јављају и ређи примери са *-ојзи*.

3. Датив множине именица

3.1. Према присуству / одсуству форманта *-ма* јасно су раздвоје-на два подареала метохијско-косовско-северношарпланинског ареала. Наслањањем на косовско-ресавску ситуацију, у метохијским и косовским говорима у потпуности је стабилисан Дмн. с формантом *-ма* (*људима*, *же-нама*, *говедима*). У сиринићком говору облици типа *људѝма* изразито доми-нирају, али су – посебно у селима према којима се кретало српско станов-ништво из Сретечке жупе – потврђени и факултативни облици мале сна-ге сретечког типа *же́нам* [Младеновић 1997: 146, 2004: 230]. Пошто су у сиринићком и подгорском говору у Дмн. потврђени и облици некадашњег инструментала множине типа *женáми*, као да у овим говорима није дошло до потпуне стабилизације дативског облика, а наставак типа *-ами* може све-дочити о некадашњем мешању дативских и инструменталних форми, иако је инструментал множине у потпуности доживео аналитизацију. На при-суство наставка *-ами* могао је да утиче и облик датива *на́ми*, *ва́ми*, настао аналогијом према дативским енклитикама *ни*, *ви*. Овакав утицај олакшан је значењем за лице личних заменица и именица у дативу, а које се односе на категорију живог.

Интересантно је стање у Дмн. именица у подгоранском говору, у коме су се сукобиле две тенденције кроз сусрет супстратног и адстратног слоја – доминантна јужнометохијска иновација *же́нама* и дативски наставак го-ранског и сретечког порекла у примерима типа *же́нам* [Младеновић 2004: 230–231, 2005: 75–76].

С обзиром на укупну дијалекатску композицију појединих говора анализираних ареала, може се закључити да је присуство / одсуство форманта *-ма* у наставцима Дмн. у непосредној вези са везом појединих говора са говорима околних области: а) говори према којима се кретала снажна западномакедонска миграциона струја – горански, сретечки, једним делом и подгорански, не знају за типичну српску иновацију ширења двојинског форманта, б) говори који су били у интензивном контакту са косовско-ресавским говорима кроз стални контакт српског становништва у котлинама, знају само за облике са двојинским формантом *-ма*. На значај миграција упућује и присуство ређих облика типа *жáнам* у сиринићком говору.

3.1.1. У појединим говорима анализиране зоне уочене су различите тенденције у формирању наставка Дмн.

3.1.2. Стабилизација појединих наставак у Дмн. у говорима призренско-јужноморавског типа зависи од деклинационог обрасца.

а) Најстабилнији је наставак *-има* Дмн. именица м. р. на *-ø* (*људима, мужима*) [Стевановић 1950: 107, Павловић 1970: 75, Богдановић 1992: 43, Реметић 1996: 458, Младеновић 1997: 146, 2004: 230, 2010: 335–340, 2013: 168], развијен заједно са косовско-ресавским говорима у овим котлинама [Букумирић 2003: 192–193]. Стабилност је делимично поремећена у сиринићком говору под утицајем сретечног типа датива, па је у овом говору потврђено и *синóвам* [Младеновић 1997: 146].

б) У Дмн. им. *-а* деклинационог обрасца потврђено је више наставака, са доминацијом наставак *-ама*.

У јужнометохијском делу између Призрена и Ђаковице стабилисано је *-ама* [Реметић 1996: 464, Младеновић 2004: 230, 2010: 337–338]. Из општег стања јужнометохијског подареала одудар подгорски говор у коме без ограничења у дистрибуцији алтернирају наставци *-ама* и *-ами* [Младеновић 2004: 230, 2010: 338]. Оваквом дистрибуцијом подгорски говор приближава се сиринићком, у коме доминира *-ами*, док су ређи *-ама* и *-ам* [Младеновић 1997: 151, 2010: 338].

Стање у Дмн. именица на *-а* у говорима Косовске котлине знатно је сложеније. Основни је наставак *-ама*, док су ређи *-има*¹⁰ и *-ема*. Према материјалу којим располажем, наставак *-има* карактерише само јужнокосовски део. Нестабилисано стање последица је наслањања на Дмн. м. р. (*кравíма* према *воловíма*), на општи облик Дмн. заменичко-придевске промене на *-ема* (*овéма* људíма : *овéма* козáма > *да́де овéма* *ко́зема*) [Младеновић 2010:

---

¹⁰ Ширење наставак *-има* среће се у Дмн. с. р. (којéма *говéдима*). Уп. са оваквим наставаком и у говору Јањева [Павловић 1970: 75].

333–340], али и могућим преузимањем структурног модела Дмн. им. м. р. на -*ѵ* (*воло-ѵма* : волов-*ѵ* > *кѵз-ѵма* : коз-*ѵ*)¹¹.

Наставак -*има* обично се избегава код именица које у претходном слогу имају /-и-/ (*кобилáма, биволиáма, лисиáма*). Наставак -*ема* избегава се код именица које у претходном слогу имају /-е-/ (*женáма, сéтрама, кобиáлами, нáшема гáздами*).

Облици типа *кѵзема, слѵгема* у призренско-јужноморавским говори-ма Косовске котлине¹² могу бити траг веће блискости са општом развојном тенденцијом оближњих косовско-ресавских говора, у којима се среће овај морфолошки тип [Букумирић 2003: 214].

Присуство више наставака у косовским говорима, осим у говорима Јањева и Летнице [Павловић 1970: 75, Ђуровић 2000: 56], није утицало на стварање сложеног јањевско-летничког морфолошког обележја -*амима*.

Избор наставка Дмн. ни у једном говору није условљен семантичким типом именице.

в) У Дмн. им. с. р. уочава се стабилизација наставка -*ама*, са варијантом -*ами*, свих именица с. р., независно од типа Нмн. (говедо : говеда : *говедама*, пиле : пилићи¹³ : *пилићама*, јагње : јагњци / јагњићи : *јагњцама / јагњићама*) у највећем делу области [Младеновић 2010: 338–339]. Пошто је и у горанском, сретечком и подгоранском стабилан Дмн. типа *гѵведам, пѵлићам* [Младеновић 2001: 307, 308, 312, 2004: 230–231], уочава се јасан ареал са оваквим наставком. На стабилизацију наставка -*ам / -ама / -ами* утицала су два момента: а) граматички с. р. свих ових именица, б) Нмн. на -*а* дела ових именица (*говеда, села*), са преосмишљавањем односа граматичке основе и наставка, тј. са преузимањем номинативног наставка за део дативског наставка (*муж-и-ма* : *говед-а-ма, жен-е-ма*).

3.1.3. 2. Судбина облика Дмн. у три говора са већим или мањим македонским утицајем нешто је другачија од оне у призренско-јужноморавском делу.

У сретечком говору уопштен је један наставак, независно од деклинационог типа (*сино-ам, жен-ам, гоед-ам*) [Павловић 1939: 169, Младеновић 2004: 231].

У горанском говору јављају се два модела: а) Дмн. гради се додавањем наставка -*м* на облик Нмн./ОПмн. (*мужи-м, жене-м, гуједа-м*), а) уопшта-

¹¹ Уп. са оваквим продуктивним моделом у горанском говору [Младеновић 2001: 301–302].

¹² Велики Алаш код Липљана (поред *деца́ма, жена́ма* и *кокошкѐма, ћеркѐма* [Богдановић 1992: 43], дава *браћема*, да се *кравѐма* у Угљару [Јашовић 2010: 102, 121]. Према мом материјалу -*ема* као факултативни наставак среће се у Дмн. им. -*а* обрасца и у другим пунктовима говора јужног и централног Косова.

¹³ Уп. са неутрумизацијом мношине ових именица типа *пили'ића* у горанском и подгоранском говору [Младеновић 2001: 309–312, 2005: 75–76].

вање наставка *-ам* (муж-*ам*, жен-*ам*, гујед-*ам*) [Младеновић 2001: 289–290, 301–302, 307, 312].

У подгоранском говору¹⁴ потврђена су два типа наставка: а) доминантни супстратни призренско-јужноморавски тип код именица на *-ø* и *-а* (*Скоробиштанцима, сестрама*), што је корелативно са облицима заменица *нама, вама*, б) горански и сретечки тип с наставком *-ам* од именица с. р. (*јарич'ам, зоведам*) [Младеновић 2005: 75–76].

3.1.4. Збирне именице различитих семантичких типова у свим говорима метохијско-косовско-северношарпланинског ареала доживеле су знатно морфолошко и морфосинтаксичко преосмишљавање ширењем множинских морфолошких обележја у датив.

Морфолошка плурализација облика увођењем Дмн. захватила је већи део збирних именица различитих скупина¹⁵.

Им. *деца* и *браћа* потврђене су само са плурализованим дативом. У говорима призренско-јужноморавског типа избор наставка Дмн. им. *деца* односно *браћа* условљен је семантиком скупине. Значење / брат + брат + / = *браћа* учинило је да се у Дмн. ове именице – поред облика *браћам*, среће и формант својствен им. м. р. на *-ø* (*браг - браћима* : син - *синовима*). Ово објашњење потврђује и стабилан наставак *-ама* именице *деца*, чије значење / дете + дете + / = *деца* интегрише именицу у мн. с. р. [Младеновић 2013: 206–207].

И друге збирне именице на *-а* избором дативског наставка, због финалног

-а, интегришу се у наставак карактеристичан за им. с. р. Тако је у дативу бројних збирних именица увек наставак *-ама / -ами* (*двоицама, петорицама*), а овакав наставак – додуше као факултативни – обележје је и збирних именица по унутрашњем значењу (*родбинама, својбинама, сиротињама, својштинама*). У јужнокосовском делу потврђени су и ретки дативски облици *стокема*, који се наслањају на овакав наставак Дмн. им. деклинационог обрасца на *-а* [Младеновић 2013: 212].

3.2. Датив множине придевских речи

3.2.1. У облицима Нмн. придевских и заменичких речи употребљених у атрибутској, апозитивној и предикативној служби у говорима метохијско-косовско-северношарпланинског ареала уочавају се различите тенденције: у већем делу говора неутралисана је моција рода у множини, у делу остаје редукована моција рода (3 облика > 2 облика), док се трообличје среће у слабирним траговима у мањем делу области.

---

¹⁴ Више о настанку и сложеној морфолошкој структури подгоранског (прекокамског) говора в. у Младеновић 2005: 70–79, 2012: 301–314.

¹⁵ Више о судбини збирних им. у српским говорима Косова и Метохије и околним областима в. у Младеновић 2005: 169–173, 2011: 206–225.

Оно што дијалекатску ситуацију у говорима ове области чини специфичном је уопштавање општемножинске форме на *-e* у идиомима генетски и типолошки различитим, док се посебна форма за Нмн. м. р. јавља такође у говорима који су у еволуцији морфолошких система унеколико различити, али су у географском контакту¹⁶.

3.2.2. Облицима Дмн. придевских речи говори анализираног ареала према присуству / одсуству форманта *-ма* подељени су у два подареала, како је и иначе у судбини Дмн. именица. Са друге стране висока заступљеност елемента *-e-* (*ста́рем* : *ста́рема*) у највећем делу метохијско-косовско-северношарпланинског ареала повезује ове говоре у целину, без обзира на присуство / одсуство *-ма*¹⁷.

Уопштавањем наставка *-ема* метохијско-косовско-сиринићки подарелал део је ширег ареала у коме се стабилизовало *-ем(a)* у Дмн. заменичко-придевске деклинације. Овде се мисли пре свега на косовско-ресавске говоре, и то од оних у непосредном суседству [Букумирић 2003: 225, 229, 230, 233 итд.] до оних на које се говори географски не наслањају [Јовић 1968: 125, Пецо–Милановић 1968: 339, Симић 1972: 363, Радић 1990: 27]. Ретких трагова Дмн. типа *ста́рем* има у сиринићком говору, што је корелативно са присуством Дмн. именица без финалног *-а* (в. т. 3.1.2)¹⁸.

У северношарпланинским говорима стање није уједначено. У горанском и подгоранском говору стабилисан је наставак *-ем*, чиме се ови говори приближавају онима призренско-јужноморавског типа, у сретечком је уопштено *-ам* [Младеновић 2010: 340–343].

4. Датив правца и управљености

4.1. Према судбини флексивног датива са значењем кретања, окренутости према каквом простору, означеним насељем, делом насеља или прилогом месног значења, говори анализираног ареала показују знатно шаренило.

Флексивни датив овога значења потврђен је само у једнини, док је у множини аналитизација довршена.

У јужнометохијској зони факултативни флексивни Дјд. у конструкцијама *как / кѝк* + Дјд. потврђен је само у подримском говору, и то само од именица *-а* деклинационог обрасца (иша *как Пришти́не*) [Младеновић 2004: 227], који је територијално најближи севернометохијском косовско-

¹⁶ Више о овоме в. у Младеновић 2010: 195–251.

¹⁷ Више о овоме в. у Младеновић 2010: 333–348.

¹⁸ У говорима призренско-тимочке области, ако Дмн. није подлегао аналитизацији, спорадично се срећу и облици са уопштеним *-ем* [Белић 1905: 289, Марковић 2000: 155].

ресавском говору. Овакав датив, опет као факултативна форма, потврђен је већим бројем примера у косовским говорима од именица различитих деклинационих типова (Да пүзимо *как дүбу*, *үтеч'е как реке*) [Младеновић 2013: 142, 192]. У косовским говорима је флексивни датив овога значења знатно отпоран на анализацију од именица *-а* деклинационог обрасца, док је у конструкцијама с именицама м. р. на *-ø* анализам знатно узнатредовао [Младеновић 2013: 192].

У јужнокосовском говору конструкција *как / кәк* + Дјд. конкурент је конструкцији *крај / креј / кри*¹⁹ + Гјд. / ОПјд. [Младеновић 2013: 193]. Вишезначност овога предлога (дирекција / локација) условила је факултативно присуство Гјд. односно ОПјд. и онда када је конструкција има значење дирекције. У оба значења, судећи по конструкцијама од им. м. р. на *-ø* (имало вјска *кри Урошевџа*, отосмо *креј Карадага*), употребљен је Гјд. [Младеновић 2013: 142].

У сиринићком говору није потврђен предлог *как / кәк*. Конструкција са вишезначним предлогом *крај / креј / кри* + у овом говору потврђена је само са Гјд. / ОПјд., независно од значења, што представља слабење дистинкције између кретања и мировања [Младеновић 2002: 317, 2004 а: 201].

Од јужнијих говора са којима је могао бити остварен контакт јужнокосовског и сиринићког говора, сродан предлог потврђен је у кумановском говору [Видоески 1962: 180–181], додуше, у аналитичкој конструкцији.

4.2. У сретечком говору са значењем дирекције употребљава се конструкција *ок*²⁰ + ОП (иде *ок њега*, отинале *ок њау*, гүеда бегале *ок њи*). У сва три северношарпланинска говора предлог *ка* + потврђен је у предлошко-прилошким конструкцијама (иди *ка нотамо*, бегај *ка вамо*) [Младеновић 2004: 227].

Литература

- Асенова, 2002: П. Асенова, *Балканско езикознанине – основни проблеми на балканския езиков союз*. Велико Търново: Faber.
- Белић, 1905: А. Белић, *Дијалекти источне и јужне Србије*. Изабрана дела Александра Белића; девети том. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999. Александра Белића; девети том. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999.

---

¹⁹ О пореклу овог вишезначеног предлога в. у Младеновић 2004 а: 201.

²⁰ Предлог *ок* у сретечком настао је из редуликованог предлога *кок* на исти начин на који је настао и предлог *ос / оз* из *сос* [Младеновић 2004: 227, 243].

- Богдановић, 1992: Н. Богдановић, Неке особине говора Великог Алаша. *Гласник Баштина*, свеска 3. Приштина: Институт за проучавање културе Срба, Црногораца, Хрвата и Муслимана, 39–45.
- Букумирић, 2003: М. Букумирић. Говори северне Метохије. *Српски дијалектолошки зборник*, Л. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 1–356.
- Видоески, 1954: Б. Видоески: Северните говори. У: Божидар Видоески, *Дијалектите на македонскиот јазик. Том 2*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1999, 159–240.
- Видоески, 1962: Б. Видоески, *Кумановскиот говор*. Скопје : Институт за македонски јазик
- Ђуровић, 2000: Р. Ђуровић, *Летнички говорни тип*. Врање: Филолошки факултет Приштина
- Јашовић, 2010: Г: Јашовић. Неке особине говора Угљара код Косова Поља. *Истраживања српског језика на Косову и Метохији. Зборник радова, књига 1* (2008). Косовска Митровица: Униветзитет у Приштини, Филозофски факултет, 93–138.
- Јовић, 1968: Д. Јовић, Трстенички говор. *Српски дијалектолошки зборник*, XVII. Београд: Институт за српскохрватски језик, 1–239.
- Марковић, 2000: Ј. Марковић, Говор Запаља. *Српски дијалектолошки зборник*, XLVII. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик, 7–307.
- Милорадовић–Станковић, 2010: С. Милорадовић и С. Станковић, О исказивању припадничко-поседничког односа у српским народним говорима на Косову и Метохији. *Меѓународни тематски зборник Косово и Метохија у цивилизацијским токовима, књига 1: Језик и народна традиција*. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 159–174.
- Младеновић, 1997: Р. Младеновић, Падежне дистинкције у говорима Шарпланинске области. *О српским народним говорима, Научни скуп Дани српскога духовног преображења, IV*. Деспотовац: Народна библиотека „Ресавска школа”, 141–154.
- Младеновић, 2001: Р. Младеновић, Говор шарпланинске жупе Гора. Београд: *Српски дијалектолошки зборник*, XLVIII, 1–606.
- Младеновић, 2002: Р. Младеновић, Генитив именских речи у северношарпланинским јужнометохијским говорима – флексија и аналитизација. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLV/1–2. Нови Сад: Матица српска, 291–320.
- Младеновић, 2004: Р. Младеновић, Дијалекатска диференцијација српских говора на југозападу Косова и Метохије. *Зборник радова са Меѓународног научног скупа „Живот и дело академика Павла Ивића”*. Суботица: Градска библиотека · Београд: Српска академија наука и уметности · Нови Сад: Филозофски факултет · Београд: Народна библиотека Србије · Нови Сад: Матица српска · Београд: Институт за српски језик САНУ, 209–249.

- Младеновић, 2004 а: Р. Младеновић, О неким падежним конструкцијама месног значења са вишезначним предлозима у јужнометохијским и северно-шарпланинским говорима *Српски језик*, IX. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Филолошки факултет у Београду, Филолошки факултет у Никшићу, Филозофски факултет у Бањалуци, Филозофски факултет у Српском Сарајеву, 193–210.
- Младеновић, 2005: Р. Младенович, Говори трех мусульманских славянских етнокультурних груп на југо-западе Косово и Метохије, *Материјали Международной научной конференции (Санкт-Петербург, 11–12 июня 2004 г.)*. Санкт-Петербург – Мюнхен: Biblion Verlag, 52–82.
- Младеновић, 2010: Р. Младеновић, *Заменице у говорима југозападног дела Косова и Метохије*. Монографије 12. Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности.
- Младеновић, 2011: Р. Младеновић, Морфолошка и синтаксичка плурализација збирних именица и неких заменица у говорима југозападног дела Косова и Метохије. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LIV/1. Нови Сад: Матица српска, 205–226
- Младеновић, 2012: Р. Младеновић. Подгорански – један мешавински горанско-јужнометохијски говор. *Време и историја в славянските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от Единадесетите национални славистични четения 19–21 април 2012, Том I – Езикознание* (Редакционна колегија проф. дфн Панайот Карагъзов и др.). Софија: Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски“, 301–314.
- Младеновић, 2013: Р. Младеновић, *Говор јужнокосовског села Гатње*. Монографије 18. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Младеновић, 2013 а: Р. Младеновић, Призренски говор у метохијско-косовско-сиринићком ареалу. *Годишњак за српски језик*, Година XXVI, бр. 13, Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 383–402.
- Павловић, 1939: М. Павловић, Говор Сретечке жупе. Београд: *Српски дијалектолошки зборник*, VIII, 1–353.
- Павловић, 1970: М. Павловић, *Говор Јањева*. Нови Сад: Матица српска.
- Пецо-Милановић, 1968: А. Пецо и Б. Милановић, Ресавски говор. *Српски дијалектолошки зборник*, XVII. Београд: Институт за српскохрватски језик, 241–366.
- Радић, 2010: П. Радић, *Копачки говор. Етногеографски и културолошки приступ*. Београд: Српска академија наука и уметности, Етнографски институт. Посебна издања, књига 70.
- Реметић, 1996: С. Реметић, Српски призренски говор I. Београд: *Српски дијалектолошки зборник*, XLVII, 319–614.
- Симић, 1972: Р. Симић, Левачки говор. Београд: *Српски дијалектолошки зборник*, XIX, 1–618.
- Стевановић 1950: М. Стевановић, Ђаковачки говор. *Српски дијалектолошки зборник*, XI. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 3–151.

Radivoje M. Mladenović

LE DATIF DANS LES PARLERS DE L'AIRE LINGUISTIQUE COMPRENANT LE KOSOVO, LA MÉTOCHIE ET LE NORD DE LA MONTAGNE ŠARA

Dans l'aire linguistique constituée par les parlers du type prizreno-moravien méridional dans le sud de la Métochie, le sud et le centre du Kosovo, le parler de Sirinić et les trois parler parlers du nord de la montagne Šara qui ont subi une forte influence des parlers macédoniens, le datif flexionnel n'est pas devenu analytique dans le sens de destination ni de possession. Au sens de direction, le datif flexionnel a été remplacé par des constructions analytiques dans les parlers du nord de la montagne Šara, alors que des exemples du type Idem *kak Uroševcu*, *Trčale smo kak Topluve* restent facultatifs dans les parlers du type prizreno-moravien méridional. Le datif flexionnel de direction a été attesté par un grand nombre d'exemples dans les parlers du Kosovo, alors que dans la Métochie méridionale il ne l'est que dans le parler de Podrima. Si le datif flexionnel de destination et de possession a subsisté, c'est que le seul porteur de sens grammatical est la terminaison grammaticale, tandis que dans les constructions du type préposition + cas le porteur de sens est la préposition.

Les formes du datif singulier et pluriel sont semblables dans les parlers du type prizreno-moravien méridional et kosovo-resavien (*sinu, jaretu, žene* ; *sinovima, jarićama, ženama*). Dans le dialecte de Gora et de Podgora, au datif singulier des substantifs en *-a*, la terminaison *-i* est généralisée, et dans le parler de Sredska la terminaison *-e*. Au datif pluriel, dans les parlers de Gora et de Srečka, on ne rencontre pas la nouvelle terminaison *-ma*, de sorte qu'on a les formes *ljudam, ženam / ženem*, alors que dans le parler de Podgor les deux terminaisons du pluriel sont attestées (*ženam / ženama, sinovam / sinovima*).